

AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİ ve BÖLGESEL POLİTİKALARDA YAŞANAN DÖNÜŞÜM: TÜRKİYE BAĞLAMINDA BİR ANALİZ*

Arş. Gör. K. Burcu Öngen
Uludağ Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Arş. Gör. Hasan Bakır
Uludağ Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Öz

Avrupa Birliği'ne üyelik süreci ile birlikte Türkiye, bölgesel politikalarında köklü bir değişim yaşamıştır. Bu değişim gerek bölge tanımında gerekse bölgesel düzeyde örgütlenen kurumsal yapılanmalar olan kalkınma ajanslarının ortaya çıkışından gözlemlenmektedir. Politika transfer süreci olarak adlandırılan bu süreç ile birlikte artık bölge küresel bir aktör konumuna ulaşmakta ve bölgesel politikaların belirlenmesinde bölgesel aktörler söz sahibi olmaktadır. Bu bağlamda yaşanan dönüşüm sürecinin incelenmesi amacı ile bölgesel düzeyde örgütlenen kalkınma ajanslarının, farklı kesimlerden aktörlerinin dâhil olduğu kalkınma kurulu temsilcilerine bir anket çalışması uygulanmıştır. Bu anket çalışmasında katılımcıların bölgesel politikalarda yaşanan dönüşüm, politika transfer süreci ve geçmiş yapılarla bağlılıklarına yönelik algılarının ölçülmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Bölgesel Politika, Kalkınma Ajansları, Politika Transferi, Avrupa Birliği

*The European Union Process and Transformation in Regional Policies:
An Analysis in the Context of Turkey*

Abstract

Turkey has experienced a drastic change in its regional policy with the accession process to the European Union. This change can be observed both in the definition of regions and in the emergence of development agencies as institutional structures at the regional level. This is known as the policy transfer process, by which the region becomes a global actor and regional policy is determined by regional actors. In this context, to analyze this transformation process, a questionnaire was applied to the members of the development committees of regional development agencies which included actors from different sectors. This survey aimed to measure the perceptions of participants about the transformation in regional policies, the policy transfer process and commitment to previous structures.

Keywords: Regional Policy, Development Agencies, Policy Transfer, European Union

* Makale geliş tarihi: 10.02.2014

Makale kabul tarihi: 31.10.2014

Avrupa Birliği Süreci ve Bölgesel Politikalarda Yaşanan Dönüşüm: Türkiye Bağlamında Bir Analiz

Giriş

Kapitalizm'in 1970'li yıllarda yaşadığı kriz süreci üretim ve birikim rejiminde değişikliğe yol açmıştır. Kitle üretiminin yerini esnek üretim, Keynesgil refah devletinin yerini ise Schumpetergil çalışma refahı rejimi almıştır. Bu süreçte ulus devletin önemi azalırken piyasa mekanizmasının ise önemi artmıştır. Ulus devletin öneminin azalması ile birlikte ulus-altı ve ulus-üstü düzeylere politika transfer süreci gerçekleşmiş ayrıca yönetim başarısızlığına vurgu yapılarak yönetim süreci önerilmiştir. Ulus-altı düzeye yaşanan politika transfer süreci bölgelerin öne çıkmasını sağlayarak bölgesel politikalarda değişimi gündeme getirmiştir. Bu değişim süreci hem uygulanan bölgesel politikaların yönü (aşağıdan yukarı doğru) ve amaçlarında (bölgelerarası rekabetçi yapının desteklenmesi) hem de yerel aktörlerin politika belirleme sürecine katılmasında (yönetişim) gözlemlenmektedir.

Bölgesel yönetim yapısının oluşumunda kurumsal normlar, fikirler(ideas)¹ ve dışsal güçlerin etkili olduğuna yapılan araştırmalar neticesinde ulaşılmıştır. Türkiye'de bölgesel yönetim ve politikalarda yaşanan değişim süreci de bu açıdan değerlendirildiğinde dışsal güçlerin bu süreçte değişime yol açan en önemli faktör olduğu gözlemlenmektedir. Nitekim dışsal bir güç olarak Avrupa Birliği'nin etkisi bu bağlamda değerlendirilmektedir. Hükümetin, Avrupa Birliği kriterlerine yakınlaşma istek ve arzusu, yaşanan dönüşüm sürecinin hızlanmasına yol açmıştır. Bu doğrultuda ulusal bürokrasiye gerekli reformları başlatmak konusunda baskı yapılması bu istek ve arzunun önemli bir göstergesi olmaktadır (Ertugal, 2005: 45).

¹Türkiye'de bürokrasi içindeki normlar ve fikirlerin yaşanan değişim sürecine karşı çıkan bir hâkimiyet gösterdiği görülmektedir (Ertugal, 2005: 45).

Avrupa Birliği üyelik sürecine girilmesi ile birlikte Türkiye gerek bölge tanımında gerekse bölgesel politikalarda önemli dönüşümleri gerçekleştirme zorunluluğu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu doğrultuda geçmişin merkezi idaresi yerini yaşanan bölgeselleşme sürecine bırakmıştır. Bu doğrultuda politikaların yukarıdan aşağıya uygulandığı ve merkezi hükümetin politika düzenleyicisi olduğu konumdan, yerel katılımcıların politika belirleme sürecine dâhil olduğu ve aşağıdan yukarıya politikaların uygulandığı bir bölgesel yönetim konumuna geçildiği gözlemlenmektedir (Lagendijk, Kayasü ve Yaşar, 2009: 383).

Bu bağlamda literatürde yapılan çalışmalara baktığımızda Beer ve diğ. (2005), Avustralya’da ortaya çıkan bölgesel kalkınma ajanslarını neo-liberalizmin ürünü olarak tasvir ederken diğer taraftan da bölgesel kalkınma organlarının da neo-liberal düşüncenin negatif etkisine maruz kaldıklarını çünkü bu organların ihtiyaçları olan kaynakların ve güçlerin hükümetler tarafından karşılanmasının bu düşünce tarafından reddedildiğini belirtmişlerdir. Dolayısı ile neo-liberal düşüncenin bölgesel organların etkinliğini sınırladığı düşüncesi de eş zamanlı olarak ortaya atılmaktadır (Beer ve diğ., 2005: 49). Danson ve diğ. (2005), hangi ajansların rol modeli ve öncü oyuncu olacağı ile ilgili bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Likert tipi bir ölçek kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışmada ajansların politika desteği, yönetim yapıları ve amaçları gibi faktörler üzerinde durularak model ajans tanımlanması yapılmak istenmiştir. Ferry (2007), çalışmasında AB üyelik sürecinde bölgesel düzlemde yaşanan değişim sürecini incelemiş ve Polonya bağlamında bir analiz gerçekleştirmiştir. Türkiye bağlamında yapılan çalışmalara baktığımızda ise, Ertugal (2005), Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne aday bir ülke olarak kabul edilmesi ile birlikte Türkiye’nin bölgesel politikalarında yaşanan değişim süreçlerini analiz etmiş, Avrupa Birliği ve Türkiye’nin bölgesel politikalarını karşılaştırarak yaşanılacak süreç hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlamıştır. Lagendijk ve diğ. (2009), yaptıkları çalışmada kurulacak bölgesel kurumların (kalkınma ajanslarının) çok düzeyli yönetim yapısına ne ölçüde dayanacağı ve bu bölgesel kurumların çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyon gerçekleştirerek bölgenin sosyo-ekonomik problemlerinin aşılmasında nasıl etkili olacağı konularını araştırmışlar ve İstanbul düzeyinde anket çalışması ve yüz yüze görüşmeler düzenlenmiştir. Sobacı (2009), çalışmasında, Türkiye’de bölgesel politikalarda yaşanan değişim sürecini Avrupa Birliği müzakere süreci ile ilişkilendirerek yaşanan politika transfer sürecine dikkat çekmiştir ve Sobacı (2008) bu doğrultuda bölgesel kurumsal yapılanmalar olan kalkınma ajanslarını yönetim modelinin bölgesel düzeydeki kurumsal yansıması olarak belirtmiş ve Türkiye’de oluşan bu kurumsal yapılanmaları bu perspektiften tanımlamıştır. Eraydın (2007), Türkiye’deki toplumsal ilişkilerin yönetim açısından irdelenmesi üzerine

gerçekleştirdiği çalışmasında, İzmir özelinde bir anket çalışması gerçekleştirmiş ve çalışma sonucunda İzmir’de yönetimden yönetişime geçişin koşullarının büyük ölçüde gerçekleşmediği sonucuna ulaşmıştır. Bakır ve Öngen (2012) ise Türkiye’de bölgesel düzlemde yönetim yapısını likert tipi bir ölçek kullanarak incelemiş ve ilgili literatür doğrultusunda kalkınma ajanslarının bölgesel yönetim modeli olarak tanımlandığı sonucunu elde etmiştir.

Bu çalışmada Türkiye’nin bölgesel politikalarında Avrupa Birliğine üyelik süreci ile birlikte yaşanan değişimin incelenmesi amaçlanmıştır. Nitekim Birliğe uyum doğrultusunda gerek bölge tanımında yaşanan değişim gerekse bölgesel yapılanmaların ortaya çıkış süreci gerçekleşen değişimin önemli göstergeleri olmaktadır. Bu doğrultuda bu değişim sürecinin analiz edilmesinde bölgesel kurumlar olan bölgesel kalkınma ajansları bir örneklem alanı olarak kullanılmış ve ajansın kalkınma kurulu temsilcilerine yaşanan süreçlerle ilgili çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bu bağlamda alınan cevaplar doğrultusunda gerek bölgesel politikalarda yaşanan değişim süreçleri ve dışsal bir güç olarak Avrupa Birliği’nin bu sürece etkisinin fark edilmesi konusunda bölgesel paydaşların görüşlerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Örneklem alanı olarak bölgesel kalkınma ajanslarının seçilmesinin nedeni, ajansların hem dışsal bir güç olarak Avrupa Birliği zorlaması ile ortaya çıkması hem de yeni bölge tanımına uygun alanlarda örgütlenmesidir. Ayrıca günümüzde sıkça vurgulanan, gerek bir bölgesel yönetim aracı (Sobacı; 2008) gerekse bölgesel yönetim sürecinin içerisinde yer alan yapılanmalar (Ferry; 2007) olmaları da örneklem alanı olarak bu kurumların seçimini etkilemiştir.

I. Küresel Ekonomik Sistemin Bir Alt Birimi Olarak Bölge

1970’lerde yaşanan kriz süreci geçmişin kitle üretimi yapan fordist² sanayilerinin yerini esnek üretim yapan post-fordist sanayilerin almasına yol açmıştır. Fordizmin kriz süreci ile krize çözüm doğrultusunda neo-liberal politikaların benimsenmesi, ekonomik olarak kamu işletmelerinin özelleştirilmesi ve devlet harcamalarının azaltılmasında, politika olarak ise Keynesgil refah devletinden piyasa temelli bir yönetim yapısına geçiş sürecinde kendisini göstermiştir (Jessop, 2004; Jessop, 2002).

²Fordist dönem geniş ölçekli ve yukarıdan aşağıya hiyerarşik yapılanmaların olduğu bir dönem olmaktadır. Bu model devletlerin ekonomik ve refah devleti rollerine de yansımıştır (Jessop, 1999: 354).

Fordist Keynesgil birikim rejiminin krizi ve Bretton Woods sisteminin 1970’li yılların başında yıkılması ile küresel kapitalist sistemde neo-liberalizm hakim paradigma haline gelmiştir. Neo-liberalizmin bu çok yönlü ve dinamik yapısı emeğin piyasalaşma, metalaşma ve aşırı sömürülmesinin önündeki engellerin ortadan kaldırılmasına yol açmıştır. Ayrıca özel sermaye ayrıcalıklı bir konuma gelmiştir (Brenner and Theodore, 2002: 342).

1980’lerden itibaren neo-liberalizmin temel taşları olan deregülasyon, liberalizasyon ve devletin öneminin azalması çeşitli düzeylerde uygulamaya konmuştur. Nitekim bu dönemde neo-liberalizm hakim rejim haline gelmiş ve çeşitli uluslararası kurum ve kuruluşlar (IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü, AB, vb.) tarafından da benimsenmiştir. Neo-liberalizmin politik, kurumsal ve sosyo-mekânsal etkisi coğrafi düzeyde ele alınmış, yaşanan gelişmeler, şehirler, bölgeler, ulusal ve ulusüstü ölçekler dikkate alınarak incelenmiştir (Brenner and Theodore, 2002: 342-343).

Ekonomik küreselleşme ve piyasaların liberalleşmesi, kapitalizmin yönünün belirlenmesinde sermayenin hareketliliğini ve piyasa mekanizmasının gücünü desteklemiştir. Bu süreçte ulus devlet ekonomik politikaların oluşturulmasında ve koordinasyonunda uygun olmayan bir seviye olarak ortaya çıkmıştır. Uluslararasılaşma süreci, şehirlerarasında oluşan ağ yapılanmaları, ülkelerin bir araya gelerek oluşturdukları ulusüstü yapılanmalar (AB gibi), bölgesel ve yerel ekonomilerin yeniden ortaya çıkması, ulusal ekonomilerin altını oyan süreçler olarak görülmektedir. Bu altına oyma süreci ulus devletlerin yetkilerini daha alt düzeylere (*downwards*) ya da daha üst düzeylere (*upwards*) devri anlamına gelmekte ve ulus devletlerin yetkisizleşmesi (*hollowing out*) olarak ifade edilmektedir³ (Jessop, 1999: 354; Webb and Collis, 2000: 858).

Refah Devleti anlayışında devlet mal ve hizmetlerin ulusal nüfusa temininde önemli bir konumdayken neo-liberal anlayışın hâkim konuma gelmesi ile birlikte minimalist devlet anlayışı benimsenmiştir. Piyasa, ekonomik aktivitelerin organizasyonunda daha iyi bir yol olarak gözükmekte dolayısı ile refah devletinin yapılanmasının yerine daha fazla piyasa, deregülasyon ve özelleştirme politikaları gibi politikalar gündeme gelmektedir (Larner, 2000: 6).

Deregülasyon ve özelleştirme politikaları, demokratik yollardan seçilmiş hükümetlerin ellerinde bulunan gücün sermayenin eline geçmesine yol açmıştır. Yaşanan bu kamudan özel’e geçiş hem ulusal ekonomilerin hem de

³Ulus devletin zayıflamasında etkili olan diğer noktalar ise çok etnikli ve çok kültürlü yapının varlığıdır (Jessop, 1999: 354).

geleneksel sosyal dayanışmanın aşınması olarak anlaşılmıştır. Dolayısı ile yaşanan bu değişim devletin ulusal ekonomi ve toplum üzerindeki kontrolünü bozmuştur (Larner, 2000: 8).

Ortaya çıkan bu yeni yapılanma, kalıcı yenilik süreçlerini desteklediği, ekonomide arz yönlü ve rekabetçi süreçlere vurgu yaptığı için Schumpetergil olarak tanımlanmakta emek piyasası esnekliği, yapısal ve sistematik rekabetçilik taleplerine bağlı olduğu için de çalışma refahı rejimi (workfare regime) olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda Keynesgil refah devleti onun vatandaşlarının sosyal olanaklarını geliştirmekte, Schumpetergil çalışma refahı rejimi ise yararlı işletmelere refah servisi sağlarken bireysel ihtiyaçları ikinci plana atmaktadır. Yine bu süreç sosyal ücretleri, uluslararası üretim maliyeti olarak gördüğünden aşağı yönlü bir baskıyı da beraberinde getirmiştir. Bir diğer farklılık ise daha önce bahsedildiği gibi çalışma refahı rejimi, diğer alanları öne çıkardığından ulus ötesi bir rejim tipidir. Geline nokta da ulus devletin önemi azalmış⁴, yukarı ve aşağı yönlü politika transfer süreci gerçekleşmiştir. Nitekim uluslararası kuruluşlar ya da Avrupa Birliği gibi ulusüstü otoriteler bu süreçte önem kazanmıştır. Yine ulusaltı düzlem de, bölgesel ve yerel ölçekler, politika transfer sürecinde öne çıkmıştır (Jessop, 1999: 355-356).

Yaşanan değişim süreci beraberinde önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu sonuçlar, yeni teknolojilerin yükselmesi, kitle üretiminden esnek üretime geçilmesi, ulusal sınırların ortadan kalkması ve buna bağlı olarak uluslararası rekabetçi yapıda ulusal sınırların aşılarak bölgelerin ve yerel ekonomilerin yükselişe geçmesi şeklinde sıralayabiliriz. Yine geçmişin piyasa başarısızlıklarına müdahale sürecinde bu doğrultuda değişmiş, piyasa başarısızlığı kadar yukarıdan aşağıya uygulanan politikaların da başarısızlığı göz önüne alınarak yönetimden yönetişime geçiş süreci önerilmiştir (Jessop, 1997; Jessop, 2004). Bu bağlamda bölgesel seviyede yaşanan firmalar arasında ki ağ yapısı ve kamu-özel sektör ortaklığı gibi yönetim süreçleri, geçmişte

⁴Porter (1990), rekabetçi sürecin küreselleşmesinin, ulusların rolünü azaltacağı yaklaşımına karşılık, ulusun rekabetçi bir çevre oluşturmaktaki etkisine dikkat çekerek ulusların eskisinden daha da önemli olacağını belirtmektedir. Yine bu bağlamda Avrupa'daki güçlü bölgesel ekonomilerin güçlü ulusal ekonomiler etrafında kümelenedikleri gözlemi ulus devletlerin öneminin devam ettiğini gösteren bir tespit olmaktadır (Jones and Macleod, 1999: 299). Dolayısı ile her ne kadar ekonomik, sosyal, politik ve teknoloji bağlamında neo-liberal yönelimin yarattığı değişimler gündemde olsada ulus devletlerinde bu dönüşüme direnç gösterecekleri de gözden kaçmamalıdır (Pike ve Tomaney, 2009: 15).

uygulanan yukarıdan aşağıya politikaların başarısızlığına cevap olarak ortaya çıkarılmıştır (Webb and Collis, 2000: 858).

Nitekim liberal ekonomistler de piyasa sürecinin her zaman etkin olmayacağı, ekonomik regülasyonların gerekli olabileceğini kabullenmekte ve yönetim mekanizmasının da bu süreçte kural koyucu ve kurallara uyanlar arasında politikaların oluşumunda bir birlik sağlayarak etkin bir mekanizmanın oluşumunu gerçekleştireceklerini belirtmektedirler. Bu bağlamda yönetişimin, merkezi planlamanın etkisizliği ve neo-liberal piyasa düzeninin yarattığı hayal kırıklıklarına bir cevap olarak ortaya çıktığı ve gelişen kompleks yapıda koordinasyon problemlerine çözüm yarattığı vurgulanmaktadır. Yaşanan bu kompleks süreçte yeni problemlerin geçmiş mekanizmalarla çözümlenemediği (yukarıdan aşağıya politika süreci ya da piyasa aracılığı), yönetim sürecinde bu koordinasyon problemine çözüm sunan bir mekanizma olarak gündeme geldiği belirtilmektedir. (Jessop, 2003).

1970’lerde devletin 1990’larda ise piyasanın yarattığı hayal kırıklıkları, hem devlet hem de piyasa başarısızlığına bir cevap olarak yönetişimi gündeme getirmiştir (Jessop, 1998: 32). Gelineen noktada eskinin yönetim (government) kavramının yerini sadece kamu ve özel sektörün değil diğer kesimlerden de aktörlerin yer aldığı politik koordinasyonun öne çıktığı yönetim (governance) kavramının aldığı gözlemlenmektedir (Jessop, 1995:310). Günümüzde yönetim kavramının yerini alan yönetim kavramı, kamu-özel, devlet-devlet dışı, ulusal-uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen ve bu kurumlar arasındaki etkileşimsel ilişkilerin kurumlaştırılması sonucu ortaya çıkan bir kavram olmaktadır. Yönetişimin maddi temelleri birlikte düzenleme ve yönlendirme deneyimleri ile kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde bir araya gelmesine dayanmaktadır (Güzelsarı 2003:19). Yönetişim, geçmişin hiyerarşik ilişkilerinin, güçlü merkezi kontrolün ve yukarıdan aşağıya uygulanan politikaların yerini farklı kesimlerden aktörleri kapsayan ve bu aktörlerin ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlar ile ilgili görüşlerini belirtmesini ve karar verme sürecine dahil olmasını sağlayan bir ilişki biçimi olarak da ifade edilebilmektedir. Yönetişim kavramının artan önemi ile birlikte katılımcı demokrasi anlayışı da gelişmiş ve geniş halk kitleleri karar alama sürecine dâhil olmuşlardır (Rydin, 1999). Yine verimlilik, sorumluluk, katılımcılık ve etkinlik kavramlarının kamu yönetiminde öne çıkması ile birlikte bu kavramların uyum içinde yer aldığı yeni yönetim kavramı da yönetişim olarak tanımlanmaktadır (Palabıyık, 2004: 64).

Yönetişim kavramının yükselmesi ile birlikte⁵ ekonomik sosyal ve politik koordinasyonda hiyerarşinin yerini heterarşi (*heterarchy*) almıştır. Dünya ekonomisinin küreselleşme-bölgeselleşme (*globalization-regionalization*) diyalektiği altında şekillenmesi ile birlikte devletin sınırlarında gerçekleşen ekonomik aktiviteleri kontrol etmesi gittikçe güçleşmiştir. Dolayısı ile yaşanan bu kompleks durumda farklı mekânsal ölçekler gündeme gelmiştir ve ortaya çıkan bu farklılaşmada heterarşik koordinasyon öne çıkmıştır (Jessop, 1998: 33). Yetkinin ve sorumlulukların farklı düzlemde paylaşılması çok düzeyli yönetişimin (*multi-level governance*) ana ilkelerini oluştururken, kademeli bir yapıdan daha eşitler arasındaki ilişkilere dayanan heterarşik bir yapıda bu yönetişim biçiminin önemli özelliğinden biridir (Eraydın, 2007: 11).

Gelinen süreçte, kamu-özel sektör ortaklığı ve heterarşinin, diğer geleneksel yasama, bürokrasi ve yönetim tekniklerinden daha uygun bir konuma geldiği gözlemlenmiştir. Nitekim Keynesgil refah devletinden, Schumpetergil refah rejimine geçiş sürecinde, ulus devlet, geçmişteki egemen konumunu yitirirken, yaşanan müzakere sürecinin bir aktörü konumuna gelmiştir (Jessop, 1998: 35; Jessop, 2004).

II. Bölgesel Kalkınma Paradigmasında Yaşanan Değişim

1930'lı yıllardan 1970'li yıllara kadar yaşanan dönemde ulus devlet hakimiyetinde sosyal refah politika uygulamalarının bölgesel düzlemde de devam ettiği gözlemlenmekte ve bu dönem bölgesel gelişme politikalarının büyüme çerçevesinde şekillendiği bir dönem olarak göze çarpmaktadır. Keynesgil politikaların hâkim olduğu bu dönemde kamu, bölgesel düzlemde yaşanan gelişmişlik farklarının azaltılması yönünde müdahalede bulunmakta ve öncelikli amacı bu gelişmişlik farklarının ortadan kaldırılması olmaktadır (Eraydın, 2008: 10).

⁵Yönetim sisteminde coğrafi kapsam ulusal sınırlar olurken, yönetişim süreci ile birlikte devlet-altı (ulusal, bölgesel ve kentsel) ve devlet- üstü (küresel) birimlerin gündeme geldiği görülmektedir. Yönetim sürecinde kaynak dağılımı merkezi organlarca yapılırken, yönetişim süreci ile birlikte bu dağıtım mekanizması yaygınlaştırılmış ve sorumluluklar farklı düzeyden aktörler arasında dağıtılmıştır. Yönetim sisteminde karar verme sürecinde merkezi bir yapı hâkim iken, yönetişim süreci ile birlikte daha yatay ve pazarlığa dayalı bir ilişki biçimi hâkim olmuştur. Politika uygulamalarında ise yönetim sistemi, merkezi, egemen ve bağlayıcıyken yönetişim süreci ile birlikte politika uygulamaları, parçalı, kendini bağlayan ve gönüllü olmaktadır (Eraydın, 2007: 10-11).

1970’lerde yaşanan kriz süreci ile birlikte ortaya çıkan yeni üretim örgütlenmesi, yeni teknolojik gelişmeler, toplumdaki ilişki biçiminin değişmesi ve bireyin toplum içinde değişen rolü gibi gelişen ve değişen yapılar geçmiş dönemlerin üretim ve birikim rejiminin değişmesine neden olmuştur. Bu dönemde Keynesgil politikaların krizden çıkış sürecinde yetersiz kalması daha az devlet ve daha az düzenleme söyleminin gündeme gelmesine neden olmuştur (Eraydın 2002; Tekeli 2008).

Bu bağlamda 1970’lerde yaşanan kitle üretimi krizine, esnek üretim yapan firmalar çözüm olarak gösterilmiştir. Nitekim bu tip firmaların, piyasada yaşanan dalgalanmalardan hem uluslararası boyutları hem de parçalı yapıları ile daha az etkilenecekleri belirtilmektedir⁶ (Piore ve Sabel, 1984: 195-197).

1980’li yıllarda yaşanan bunalım sürecinin etkisi ile büyük sanayi ve hizmetlerin bir dönüşüm sürecine girdikleri gözlemlenmektedir. Yaşanan kriz sürecine tepki olarak bu dönemde firmalar arasında risklerin dağıtılmasına yönelik bir örgütlenme süreci benimsenmekte ve bu örgütlenme “esnek üretim” olarak isimlendirilmektedir. Nitekim esnek üretim sürecinin mekânsal düzlemde yarattığı en önemli sonuç yeni sanayi odakları olmaktadır. Bu bağlamda üretimde yaşanan bu dönüşümün mekânsal yığılmayı hızlandırdığı ve bu yığılma sürecinin de bölgelerin öne çıkma sürecine katkı yaptığı belirlenmektedir. Nitekim bu süreçte dikkat edilmesi gereken nokta bölge ve mekânların öne çıkma sürecinde geçmiş bölgesel ve mekânsal paradigmalardan farklı olarak söylenen, bölgelerin kendilerine özgü dinamiklerinin olduğu ve dünyanın da bu farklılıklardan oluşan bir bütün olarak tanımlanmasında yatmaktadır (Eraydın, 2008: 11-12).

1990’lı yıllar ile birlikte bilgi, yenilikçilik ve öğrenme gibi kavramlar mekânsal gelişmenin temel kavramları olarak gündeme gelmiştir. Bölgelerin dünyadaki gelişmeden faydalanabilmeleri ve dünya sisteminden dışlanmamaları için gerekli olan temel koşullardan ilki, bölgelerin bilgi birikimlerini sürekli arttırmaları ve bu bilgi birikimlerini yaratıcı aktivitelerde kullanmaları gerekmektedir. İkinci olarak ise öğrenme ve gelişme süreci için gerekli olan işbirliği ve paylaşım süreçlerini kolaylaştıran kurumsal zenginliğin oluşturulmasıdır. Bu doğrultuda bölgede bulunan işletmelerin kendilerini

⁶Piore ve Sabel (1984), teknolojik kalkınmanın yörüngesinin (*path of technological development*) endüstriyel ayrımların (*industrial divides*) konusu olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda ilk endüstriyel ayrımın 19. Yüzyılda kitle üretim teknolojisinin ortaya çıkması ile önce İngiltere arkasından Amerika Birleşik Devletlerinde yaşandığını belirtmiştir. İkinci endüstriyel ayrıma gelindiğinde ise yetenekli iş gücü ve esnek ekipmanların geldiğimiz noktada öne çıktığı gözlemlenmiştir (Piore ve Sabel, 1984: 5-6).

değişime adapte etmesinin en önemli yolunun coğrafi yakınlık avantajını (yığılma ekonomileri) kullanarak gerek diğer işletmeler gerekse kendi geliştirdiği yenilikleri yayma olduğu belirtilmiştir. Yığılma ekonomilerinin tam olarak işlemediği durumlarda ise firmalar öğrenme işlevini ağlar yolu ile sağlamaktadır (Eraydın 2008: 15; Helmsing 2001:287-288).

Porter (1990)⁷ başarılı firmaların ülkelerin belirli bölgelerinde yerleştiğini çünkü yerleşilen mekânların endüstrilerdeki firmalara pozitif katkı sağladığını belirtmiş dolayısı ile endüstrilerin coğrafi olarak belirli bir alanda toplanmasının ulusal avantajların ortaya çıkarılmasındaki önemini altını çizmiş ve ulusal ve yerel politikaların önemini vurgulamıştır (Porter, 1990: 29).

Bölgeler, günümüzde yaşanan bilgi yoğun kapitalizm sürecinin ana unsuru olmaktadır. Çünkü bölgeler, bilginin yaratılmasında ve öğrenilmesinde etkin unsur olmaktadır. Öğrenen bölge kavramı da, bilgilerin toplandığı ve sağladıkları altyapı ve çevresel koşullar ile bilgi, fikir ve öğrenmenin yayılmasının kolaylaştırıldığı alan olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle öğrenen bölgeler, yeniliğin, ekonomik gelişme ve küreselleşmenin önemli bir aracı durumundadır (Florida 1995: 528). Öğrenen bölge açısından, bölgesel kalkınmanın en önemli faktörü KOBİ'lerin yenilik becerileridir. Ancak KOBİ'lerin yenilik süreçlerini geliştirmede gerekli bilginin sağlanması ve kendi ihtiyaçları doğrultusunda uyarlanması için desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu destek firmaların faaliyette bulunduğu yerel ortamdan sağlanmaktadır (Kumral vd., 1998: 32).

Geçtiğimiz yıllarda bölgenin küresel rekabet ortamında sağladığı avantajların yeniden keşfedilmesi ile bölge, küresel ekonomi politikalarında tekrar öne çıkan bir kavram olmaktadır. Dinamik bölgesel ekonomilerin ve endüstriyel bölgelerin başarısı, ilginin bu alana yönelmesinde önemli bir etken olmuştur (Amin, 1999).

Geldiğimiz nokta itibari ile artık bölge kavramı ulus devlete referansla değil küresel ekonomik sistemin bir alt birimi olarak tanımlanmaktadır. Nitekim bu dönemde bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişim, sanayi toplumundan bilgi toplumuna, ulus devletler dünyasından küreselleşmiş bir dünyaya geçiş süreci ile birlikte bilgi, üretimin temel faktörü haline gelmiş ve devlet, toplumun geleceğini belirleyen en güçlü aktör olma işlevini kaybetmiştir. Bu doğrultuda

⁷Porter(1990), “The Competitive Advantage of Nations” adlı kitabında bazı ülkelerde bazı firmaların nasıl diğerlerinden daha yenilikçi ve rekabetçi olduklarına yönelik olarak ülkelerin buradaki önemine dikkat çekmiş ve ülkenin (nation) firmalarına sağladıkları çevre ile yabancı rakiplerinin önüne geçme imkânı yarattığını, bununda uluslara avantaj sağladığını belirtmiştir (Porter, 1990: 20-21).

ülkelerin geleceği birden fazla aktörün karar mekanizmasına katılımıyla belirlenmeye ve yönetimden çok yönetişim kavramından söz edilmeye başlanmıştır (Eraydın, 2002; Tekeli, 2008).

Bölgesel kalkınma ve yönetişim ilişkisini ortaya çıkaran üç temel değişim mevcuttur. Bunlardan ilki bölgesel kalkınma paradigmasında yaşanan değişimdir. Bu değişim ile birlikte bölgelerin bir aktör olarak küresel düzlemde öne çıkmaları neticesinde yeni bölgesel politikalar, kümelenme ve uzmanlaşma ile sağlanan dışsallıkları, yenilikçilik ve yaratıcılığı temel almışlardır. Yaşanan ikinci değişim devletin rolünde ortaya çıkmaktadır. Nitekim 1970'lerin ikinci yarısından itibaren yaşanan kriz süreci, merkezi yönetim yapısının zayıflamasını ve yönetim yapısının yerelleşmesini gündeme getirmiştir. Yaşanan son değişim ise karar verme yöntemleri ile ilgili olmaktadır. Artık yeni bölgesel paradigmada bölgesel politikaların çerçevesi çizilirken yeni bir karar verme yönteminin gerekli olduğu tartışılmaktadır (Eraydın, 2007: 8-9).

Bu bağlamda hem içsel kaynakların harekete geçirilme sürecinde hem de bölgesel kalkınma güzergahının belirlenmesi sürecinde çeşitli farklı teoriler ile karşılaşıldığı görülmektedir. Bu bağlamda hem yeni bölgeci (new regionalist) yaklaşım hem de kurumsalcı (institutionalist) yaklaşım ulus-altı düzeyde ki kurumsal yapılanmaların ekonomik gelişmeye nasıl katkı sağladıklarına odaklanmışlardır. Bu bağlamda piyasa süreci içerisinde ekonomik, yasal ve yönetsel yapılanmalar bu çerçevede değerlendirilmektedir (Ferry, 2007: 450).

Gelinen noktada farklılıkların en aza indirilmesi yaklaşımının yerine, farklılıkların gelişmeyi sağlayacağı düşüncesinden ötürü, farklılıklara önem atfeden bir yaklaşımın öne çıktığı görülmektedir. Dolayısı ile bu vurgu mekânın kuramsallaştırılmasında yeni odak noktalarının ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Bu odak noktalarından biri rekabet kavramıdır. Artık yerelin rekabet sürecinde önemli olduğu, rekabetçi süreçlerde yerelin öne çıktığı belirtilmekte ve yerellik ile küresellik arasında bir bağ kurulmaktadır. Diğer bir odak noktası olan ağ tipi ilişkiler ile ulusal sınırların ötesine çıkılabilenmekte ve "durağan-belirli" yapılarından "hareketli-değişken" bir yapılanmaya geçmek mümkün olmaktadır (Eraydın, 2008: 13-14).

Yine kamu hizmetlerinin dağıtımındaki yeni anlayış olan daha düşük maliyetle daha etkin dağıtım yaklaşımı ile hiyerarşik organizasyon yapısından network ve ağ temelli bir organizasyon yapısına geçildiği gözlemlenmektedir. Bu değişim uygulanan özelleştirme, deregülasyon, merkezsizleştirme ve hiyerarşik yapılanmaların yeniden organizasyonu gibi süreçler aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda yaşanan dönüşüm yönetimden yönetişim sürecine geçişin de göstergesi olmaktadır (Ferry, 2007: 450).

Gelinen noktada, post-fordist ekonomik gelişme kuramlarının geliştirilebileceği en etkin birimin bölge olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu bağlamda bölgede kurulacak ve bölgesel kalkınmayı yönlendirecek yeni örgüt ve kurumlarda gündeme gelmektedir(Eraydın, 2008: 17). Bu örgüt ve kurumlarda yerel aktörlerin bulunması ve bu aktörlerin politika sürecinde öne çıkmaları yaşanan değişim sürecinin bir diğer göstergesi olarak göze çarpmaktadır (Ferry, 2007: 450).

III. Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinin Türkiye'nin Bölgesel Politikalarındaki Değişime Etkisi

1999 Helsinki zirvesi ile birlikte Türkiye Avrupa Birliğine aday bir ülke olarak kabul edilmiştir. Bu kabul ediliş ile birlikte birliğin, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal politikalarına olan etkisi artmıştır. Nitekim bu sürecin yaşanması ile birlikte birliğe tam üyelik yönündeki⁸ beklentilerin artması yaşanan politik değişim sürecinde hızlanmasına yol açmıştır (Ertugal, 2005: 19).

Avrupa Birliği sürecine baktığımızda karşımıza iki önemli değişim çıkmaktadır. Bunlardan ilki yetki devri (devolution) sürecidir. Bu yetkilerin ulusaldan yerele devri anlamına gelir. Bir diğeri ise uluslararasılaşma süreci yani Avrupa Birliği gibi bir üst kurumun öneminin giderek artmasıdır. Nitekim bölgesel fonların aktarılmasında ve politika şekillenmesinde birliğin etkisi yadsınamaz bir gerçek olmaktadır. Bu doğrultuda, yerelde bölgesel politikaların uygulayıcıları olarak ortaya çıkan kurumlar (bölgesel kalkınma ajansları gibi) mevcut olurken diğer taraftan bölgesel fonların dağıtımında ise bir üst organ olarak Avrupa Birliği etkin konumda olmaktadır (Legendijk ve Cornford, 2000: 213).

Avrupa Birliği'nin bölgesel politikasının temel amacı birlik içerisindeki alanda yaşanan bölgesel farklılaşmaları azaltmaktır. Bu bağlamda Türkiye'ye baktığımızda bu farklılıkların yoğun bir şekilde yaşandığı ayrıca yaşanan bu farklılıkların Avrupa Birliği içinde yaşananlardan da fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bu farklılıkların yoğun bir şekilde yaşanmasına rağmen Türkiye'nin adem-i merkezileştirme (*decentralization*) ya da yetki devri (*devolution*) gibi süreçleri gerçekleştirmediği gözlemlenmiş ve Helsinki zirvesi

⁸Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanlarının 17 Aralık 2004 tarihli Zirvesinde aldığı karar doğrultusunda 3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'ta yapılan Hükümetlerarası Konferans ile Türkiye resmen AB'ye katılım müzakerelerine başlamıştır (www.abgs.gov.tr).

ile birlikte Türkiye'nin zorlanacağı en önemli noktalardan birinin bu alan olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ertugal, 2005: 20-21).

Türkiye'nin bu zamana kadar yaşadığı bölgeler arası eşitsizlikler ve bölgesel geri kalmışlığa çare olarak kendi başına bölgesel bazda etkin olarak örgütlenememesi veya Bölgesel Kalkınma Ajanslarına benzer yapılanmalara gitmemiş olması Avrupa Birliğine uyum sürecinde birliğin zorlaması ile bu yapılanmaların ortaya çıktığı tartışmalarını doğurmuştur. Nitekim yaşanan süreçte AB'nin yayınladığı raporlar, yapılan tartışmaların doğruluğunun göstergesi olmuştur. Gerek 2001 ve 2003 yıllarında Avrupa Komisyonu'nun onayladığı katılım ortaklığı belgeleri gerekse ilerleme raporları bu sürecin gözlemlenmesinde önem teşkil eden belgeler olmaktadır (Sobacı, 2009: 59-60).

Bu bağlamda Avrupa Birliğinin yayınladığı katılım ortaklığı belgesi aday ülkelerin ilerleme kaydetmesi gereken öncelikli alanları ortaya koymaktadır. Türkiye için hazırlanan ilk katılım ortaklığı belgesi 8 Mart 2001 ikincisi ise 19 Mayıs 2003 tarihinde AB komisyonu tarafından kabul edilmiştir (Şen, 2004: 49).

2001 yılında yayınlanan ilk katılım ortaklığı belgesinde bölgesel politikalarla ilgili olarak kısa dönemde Avrupa Birliğinin kurallarıyla uyumlu NUTS sınıflandırmasının hazırlanması (European Council 2001: 18) talep edilirken, 2003 yılında yayımlanan katılım ortaklığı belgesinde orta vadede NUTS2 seviyesinde bölgesel kalkınma planlarını uygulayacak bölge yönetimlerinin kurulması gerekliliği belirtilmiştir⁹ (European Council 2003: 49).

Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve aday ülkelerin uyum sürecinde kaydettikleri gelişmeleri ve eksik yönleri orta koyan ilerleme raporları, katılım öncesi stratejinin bir parçası olmaktadır (TEPAV, 2005: 2). Dolayısı ile Avrupa Birliği'nin, Türkiye'nin bölgesel politikalarında yarattığı etkiyi göstermesi açısından birliğin yayınladığı ilerleme raporları önemli bir gözlem alanı yaratmaktadır.

⁹Avrupa Birliği'nin 2001 yılında yayınladığı katılım ortaklığı belgesinin ardından Türkiye, birliğe uyum doğrultusunda ortaya koyduğu taahhütleri içeren "AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programı (UP)" yayınlamış hemen akabinde de ilerleme raporları ve 2003 yılı katılım ortaklığı belgesinde dikkate alınarak 2004-2006 yılını kapsayan "Ön Ulusal Kalkınma Planı" hazırlanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2003).

2000 yılında yayınlanan ilerleme raporunda, Türkiye'nin AB ile uyumlu olarak NUTS sınıflandırmasını hazırlamasının gerekliliği ileri sürülmüştür (European Commission, 2000: 59).

2001 yılında yayınlanan ilerleme raporunda, Türkiye'de merkezîyetçi yapının devam ettiği vurgulanmaktadır. Ayrıca raporda NUTS sistemi ile ilgili çalışmaların daha temel düzeyde olduğundan da bahsedilmektedir (European Commission, 2001: 77-78).

2002 yılı ilerleme raporunda, NUTS2 düzeyinde bölgesel planların yapılmasını ve gerek ulusal seviyede gerekse bölgeler arasında koordinasyonu sağlayacak ve AB'nin bölgesel politikaları ile uyumlu yeni bir yapılanma içine girilmesi gerekliliği vurgulanmıştır (European Commission, 2002: 110).

2003 yılı ilerleme raporunda, NUTS 2 seviyesinde 26 yeni bölgeyi tanımlayan yasanın çıkması olumlu bir gelişme olarak görülmekle birlikte, DPT'nin sorumluluğunda merkezîyetçi yapının sürdüğü belirtilmiştir (European Commission 2003: 105).

2004 yılı ilerleme raporunda bölgesel kalkınma yapılarının zayıf kaldığından ve bölgesel düzeyde yeni yapıların kurulması gerekliliğinden bahsedilmektedir (European Commission regular report, 2004: 132).

2005 yılı ilerleme raporunda merkezden yerele yetki devri ile ilgili bazı yasal düzenlemelerin yapıldığı (Cumhurbaşkanı tarafından meclise gönderilen ve o dönemde daha yasalaşmayan Kamu Yönetimi Reformu, Belediyeler Yasası, Büyükşehir Belediyeleri Yasası, İl Özel İdaresi Yasası) ancak Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulması ile ilgili yasal bir gelişme sağlanmadığı belirtilmiştir (European Commission report, 2005: 102). Bu raporda DPT'nin planlama tecrübesi olmakla beraber bölgesel kurum ve kuruluşlarla işbirliğindeki eksikliğini ve birliğe uyum için artık bölgesel kurum ve kuruluşların kurulması gerektiğinin altı çizilmiştir. Bahsedilen kuruluşlar Bölgesel Kalkınma Ajansları olmaktadır (European Commission report, 2005: 103; Kayasü, 2006: 3).

2006 yılı ilerleme raporunda ise Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kuruluşu, koordinasyonu ve görevleri hakkındaki kanunun yasalaşması ve NUTS2 seviyesinde örgütlenmenin gerçekleşmesinin (European Commission, 2006: 56), Türkiye'nin bölgesel politikalarının AB ile uyumu açısından çok önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir (Sobaci, 2009: 61).

2007 yılı ilerleme raporunda ise, ajansları ortaya çıkaran yasaya yönelik olarak açılan dava sürecine dikkat çekilmekte (European Commission, 2007: 56), 2008 yılı ilerleme raporunda da Anayasa Mahkemesinin ajanslarının kurulması yönünde anayasal bir engel bulunmadığına dair kararının ardından ajansların kurulumunun önü açıldığı belirtilmekte (European Commission,

2008: 64) ve 2009 yılı ilerleme raporunda ise NUTS 2 düzeyinde ajansların kurulum sürecinin tamamlandığından bahsedilmektedir (European Commission, 2009: 68).

Yine 2009 yılı ilerleme raporunda Türk kamu yönetiminde yönetsel anlamda bir sadeleştirme yapılması gerekliliğinin altı çizilmektedir. Bu çerçevede 2011 yılı Haziranın da yapılan düzenlemelerin (devlet bakanlıklarının kaldırılması, bakanlıkların bazılarının birleştirilmesi gibi) bu sadeleştirme isteğine bir cevap olarak ortaya çıktığı değerlendirilmesine yol açmaktadır. Bu noktada Devlet Planlama Teşkilatı'nın lağvedilerek Kalkınma Bakanlığı'nın kurulması bu sadeleştirme sürecinin önemli bir göstergesi olarak gözlemlenmektedir. Bu süreç, görevi ulusal düzeyde plan yapmak olan bir kurumun belki daha özelinde bir geleneğin son bulması olarak da tasvir edilmektedir. Nitekim gerek Kalkınma Bakanlığı'nın kurulması gerekse bölgesel yapılanmalar olan kalkınma ajanslarının ortaya çıkması bölgesel düzlemde yaşanan dönüşümleri gösteren önemli gelişmeler olmaktadır (Övgün, 2011: 264-265).

AB'ye yeni üye olan ülkelerde (Macaristan, Bulgaristan, Polonya, Romanya, Letonya ve Slovakya) merkezi düzeyde bölgesel politikalarla ilgilenen ve bu anlamda yetkilendirilen bakanlık kalkınma bakanlığı olmaktadır. Ancak bu ülkelerde bu bakanlığın ortaya çıkma süreci diğer üye Batı Avrupa ülkelerinden farklı olmakta, çünkü bu yapılanmalar AB üyeliği ve yapısal fonlardan yararlanmak için ortaya çıkarılması gerekli yapılanmalar olarak görülmektedir. Yani bir ihtiyaçtan ziyade bir zorunluluk olduğunun altını çizmek gerekmektedir (Övgün, 2011: 270).

Dolayısı ile ulusal düzeyde kalkınmanın örgütlenmesi sorumluluğu Kalkınma Bakanlığına¹⁰ devredilirken yerel düzeyde ise kalkınma ajansları bu sorumluluğu üstüne almaktadır Dolayısı ile bölgesel gelişme politikalarında gerek merkezi düzlemde gerekse yerel düzlemde yaşanan gelişmeler Avrupa Birliği süreci ile yakından ilişkili olduğu geldiğimiz nokta itibari ile açık bir şekilde gözlemlenmektedir (Övgün, 2011: 279).

Gerek katılım ortaklığı belgeleri gerekse ilerleme raporları, Türkiye'de bölgesel politikalarda değişim talebinin gerekliliğini ortaya koymalarının yanında, bu değişim sürecinin takipçisi olmaları ve yaşanan dönüşüm sürecini olumlu bir gelişme olarak ifade etmeleri, AB'nin bu süreçte oynadığı rolü göstermesi açısından önemli olmaktadır.

¹⁰Nitekim Övgün (2013: 279) Kalkınma Bakanlığı'nın bir nevi bölgesel kalkınma bakanlığı olarak tasarlandığını ifade etmektedir.

IV. Türkiye’de Bölgesel Politikalarda Yaşanan Dönüşümün İncelenmesi

Türkiye, Avrupa Birliğine üyelik sürecinde Birliğin müktesebatının üstlenilmesi amacı ile ortaya çıkan Türkiye’nin Ulusal Programının Bakanlar Kurulu kararı ile kabulü (19 Mart 2001) ve resmi gazetede yayınlanması (24 Mart 2001) ile Türkiye birliğin İstatistikî Bölge Birimleri (İBBS-NUTS-Nomenclature of Territorial Units for Statistics) sisteminde yer almayı kabul etmiştir (Çamur ve Gümüş 2005: 148). Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı koordinasyonunda ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığının katkılarıyla İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması çalışmaları tamamlanmış ve bu çalışma sonucunda; düzey 1, düzey 2 ve düzey 3 İstatistikî Bölge Birimi tanımlanmıştır¹¹. Tanımlanan bu üç düzey İstatistikî Bölge Birimleri; “bölgesel gelişme politikalarının belirlenmesini, bölgesel istatistiklerin toplanmasını ve AB bölgesel istatistik sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistikî veri tabanı oluşturulmasını sağlayan istatistikî bölge birimleri sınıflandırmalarıdır” (Kayasü ve Yaşar 2006: 207). Bu sınıflandırma yapılırken “coğrafi yakınlık dışında ekonomik gelişmişlik, nüfus yapısı, vb.” (Koçberber 2006: 42) gibi çeşitli değerler de dikkate alınmıştır.

Türkiye, gerek bölgesel sınıflandırma sisteminin belirlenmesinde gerekse bölgesel kuruluşların oluşturulması sürecinde çeşitli yasal ve kurumsal düzenlemeler yapmıştır. Bu doğrultuda bölgesel sınıflandırmanın Avrupa Birliğine uyumlu bir hale getirilmesi sonrasında bölgesel kurumların oluşturulması süreci gündeme gelmiştir. Dolayısı ile AB alanı içinde ortaya çıkan ve Türkiye’yi de AB’ye üyelik sürecinde etkileyen yeni bölgecilik anlayışı olan Bölgesel Kalkınma Ajanslarının ortaya çıkışı bu bağlamda değerlendirilmektedir. Kalkınma Ajansları geldiğimiz nokta itibari ile Avrupa Birliğinde bölgesel politikaların önemli bir parçası olmaktadır. Bu doğrultuda, AB, aday ülkelerden gerekli yasal ve yönetsel düzenlemeleri yapmalarını talep etmektedir. Bu sayede AB’nin bölgesel politikaları ile uyum sağlanacağını vurgulamaktadır (Sobaci, 2009: 52).

¹¹İstatistikî bölge birimleri düzey 3 sınıflandırmasında 81 ilden oluşur, düzey 2 ise düzey 3 içerisindeki komşu illerin gruplandırılması sonucu oluşmuş ve 26 tanedir, düzey 1 ise düzey 2 istatistikî bölge birimleri sınıflandırılması sonucu oluşmuş ve 12 tanedir. Bunun tek istisnası İstanbul Bölgesi’dir. İstanbul ili, düzey 1, düzey 2 ve düzey 3 sınıflandırmaları açısından tek başına bölge durumundadır (Dincer ve diğ. 2003: 103).

5449 sayılı kanunun genel gerekçesinde ajansların ilk olarak, 58. Hükümet tarafından hazırlanan ve 59. Hükümet tarafından da benimsenen Acil Eylem Planında (AEP) Kamu Yönetimi reformu başlığı altında ortaya çıktığı belirtilmiştir. 2003 yılında bölgesel kalkınma ajanslarının kuruluşu ile ilgili olarak iki alternatif tasarı hazırlanmasına rağmen ajanslar ile ilgili kanun 2006 yılında yasalaşmıştır (Ataay, 2007: 202).

08.02.2006 tarih ve 26074 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 5449 sayılı kanun ile kalkınma ajanslarının kuruluşu, koordinasyonu ve görevleri hakkında kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile amaçlanan kamu, özel sektör ve sivil toplum kesimi arasındaki işbirliğini geliştirmek, yerel kaynakları etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirerek ulusal programlarla uyumlu olmak koşulu ile bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak ve bunun sonucunda da bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmayı hedeflemektedir. Bu kanunun uygulanmasında bölge, düzey 2 istatistikî bölge birimini ifade etmektedir. Ajanslar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı’nın bağlı olduğu bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile kurulur ayrıca kaldırılmalarında Bakanlar Kurulu yetkilidir. Ajansın ulusal düzeyde koordinasyonundan Devlet Planlama teşkilatı sorumludur. Türkiye, 5449 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi ile bölgesel kalkınma ile ilgili önceliklerini değiştirmiş AB ile uyumlu hale getirmiştir. (Tutar ve Demiral 2007: 78).

08.02.2006 ve 5449 sayılı kanun resmi gazetede yayınlandıktan sonra kanunun iptali için Anayasa Mahkemesine dava açılmıştır. Anayasa Mahkemesi açılan dava ile ilgili olarak kararını vermiş ve 2008 yılında bu kararını resmi gazetede yayınlamıştır. Anayasa mahkemesinin Kanun hakkındaki kararının olumlu bulunması ile ajansların kurulmasının önünde herhangi bir hukuki engel kalmamıştır (Şinik, 2010: 133). Hukuki belirsizliğin ortadan kalkması ile beraber ilk etapta sekiz ikinci etapta on altı kalkınma ajansının kurulması sonucunda tüm düzey 2 bölgelerinde kalkınma ajansı kurulumu tamamlanmıştır.

Bu doğrultuda onuncu kalkınma planında “Bölgesel Gelişme ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik” başlığı altında Türkiye’de bölgesel gelişme politikalarının 2000’li yıllardan itibaren bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması ve bölgelerin rekabet gücünün artırılması gibi hedeflerin birlikte ortaya konduğunun altı çizilmektedir. Nitekim Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde bir taraftan merkezi düzeyde bölgesel politikaların etkinleştirme çalışmaları yapılırken yerelde de rekabet sürecine yönelik uygulamalar ortaya konmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 136).

Her ne kadar bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve bölgesel rekabet gücünün artırılması politikaları ilk bakışta birbirine zıt kavramlar

olarak göze çarpsa da, Uzay (2005) bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesinde bölgesel rekabet gücünün artırılmasının gerekliliğinin altını çizmektedir. Çünkü bölgelerin rekabet gücünün düşüklüğü beraberinde bölgesel geri kalmışlığı da getirmektedir. Dolayısı ile bölgelerin gelişmesi ve bölgelerarasındaki dengesizliklerin giderilmesinde bölgesel rekabet gücünün artırılması önemli bir faktör olmaktadır. Ancak bu noktada her bölgenin rekabet gücünün farklı olduğu dolayısı ile bunların dikkate alınarak politika uygulanması gerektiği de vurgulanmaktadır. Kalkınma ajanslarının önemi bu noktada anlaşılmalıdır. Çünkü ajanslar, buldukları bölgeyi dikkate alarak plan ve program hazırlayan kurumlar olarak tanımlanmakta ve çalışmaktadır (Uzay, 2005: 64-69). Yine Yaman ve Kara (2008), yeni bölgesel kalkınma politikasının bölgelerin rekabet gücünün artırılması ve asgari bir refahın bütün ülke ve toplum kesimine yayılması yani bir yakınsamanın sağlanmasını amaçladığını belirtmektedir (Yaman ve Kara, 2008: 38-39). Dolayısı ile bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması anlayışında hedeflenen, bölgenin rekabet gücünün artırılarak yakınsamanın sağlanması çıkarımı yapılabilmektedir.

Bu bağlamda ortaya konan yeni yatırım teşvik sisteminin de bölgelerin rekabetçi yapılarını desteklemeye yönelik olarak düzenlenmiş olması geldiğimiz yeni kalkınmacılık anlayışını¹² göstermesi açısından önemli olmaktadır. Yine 2007-2013 yılları arasından Türkiye'nin “ Katılım Öncesi Mali İşbirliği” aracılığı ile sağlanan 2.2 milyar Avro kaynağı bölgesel rekabet edebilirlik ve insan kaynağının geliştirilmesinde kullanılması yerelin ve rekabetçi sürecin gerek kaynağı kullanan Türkiye gerekse kaynağı sağlayan AB açısından önemini ortaya çıkaran gelişmeler olmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 140-141).

Gelinen nokta itibari ile Türkiye’de kalkınma ajanslarının kuruluşu, Avrupa Birliği’nin bölgesel politikalarının Türkiye’deki kurumsal yansıması olarak ifade edilmektedir (Sobaci, 2009: 52). Yine AB’nin benimsemiş olduğu yeni kalkınmacılık anlayışı ile uyumlu olarak kalkınma bakanlığının kurulması ve yeni teşvik sisteminin bölgeleri öne çıkaracak şekilde ortaya konması AB’nin bölgesel politikalarına uyum doğrultusunda atılan önemli adımlar

¹²Neo-liberal politikaların beklenen etkiyi göstermemesi ve bu bağlamda kamu politikalarının da uygulanmasının gerekli olduğuna yönelik söylemler 1990’lı yıllardan itibaren artış göstermiştir (TÜSİAD,2008:33; Pirili ve Lenger, 2012:10). Nitekim piyasa sürecinin yanında kamu politikalarının da gerekli olduğu anlayışının yansımasını gerek kalkınma ajanslarının kuruluş kanununda gerekse son yapılan planlarda gözlememiz mümkün olmaktadır. Dolayısı ile rekabetçi ve müdahaleci söylemlerin bu paradigma etrafında değerlendirilmesi önemli olmaktadır.

olmaktadır. Atılan bu adımlar Avrupa Birliği raporlarında olumlu gelişmeler olarak ifade edilirken ülkeye yönelik bazı eleştirilerde gelmeye devam etmektedir¹³.

A. Materyal ve Metot

Kalkınma ajanslarının kurulum süreci ile birlikte en çok tartışılan konulardan birisi olan ajansların Avrupa Birliği etkisi ile ortaya çıktığı ve Türkiye’deki bölgesel politikalarda köklü bir değişim yaratacağı görüşüne yönelik olarak kalkınma kurulu üyelerine bu bağlamda çeşitli sorular yöneltilmiştir. Tarafımızca hazırlanan 14 soruluk anket soruları 5’li likert ölçeğine göre düzenlenmiştir. Değişim sürecini analiz etmek amacıyla 22 Kalkınma ajansı kurulu üyelerine internet üzerinden e-posta yoluyla anket soruları gönderilmiştir. Türkiye’de 26 Kalkınma Ajansı bulunmasına rağmen sadece 22 Kalkınma Ajansının Kalkınma Kurulu üyelerine ulaşılmıştır. Geri dönen anketlerden ancak 206 tanesi kullanılabilir olarak değerlendirilmiştir. Katılımcıların ankette yer alan ifadelere verdikleri cevaplar puanlanarak SPSS 16.0 paket programında analiz edilmiştir. Cevapların analiz edilmesi sürecinde pozitif yönlü ifadeler “kesinlikle katılıyorum” seçeneğinde, negatif yönlü ifadeler “kesinlikle katılmıyorum” seçeneğinde, 1’den 5’e doğru puanlanmıştır.

Anket formunun ilk bölümünde yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, hangi kalkınma ajansı kurulu üyesi oldukları ve kalkınma kurulunda hangi sektörü temsil ettikleri gibi kimlik sorularına yer verilmiş, ardından kalkınma kurulu üyelerinin değişim sürecine ilişkin tutumlarını ölçmek amacıyla tarafımızca hazırlanan sorular yöneltilmiştir.

B. Araştırma Bulguları

Araştırmaya katılan 206 kalkınma ajansı çalışanının %91,3’ü erkek ve %8,7’si kadındır. Araştırmaya katılan 26-36 yaş aralığındaki kişiler katılımcıların % 8,74’ünü, 37-47 yaş aralığındaki kişiler katılımcıların %44,66’sını, 48-58 yaş aralığındaki kişiler katılımcıların %36,4’ünü ve 59 yaş ve üzerindeki kişiler ise katılımcıların %10,20’si oluşturmaktadır. Katılımcıların demografik özellikleri tablo 1’de görülmektedir.

¹³Nitekim 5 Kasım 2013’de, daha önce veto edilmiş beş başlıktan biri olan Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu faslı müzakerelere açılmıştır. Dolayısı ile bu süreç bölgesel politikaların AB ile uyumu açısından önemli bir gelişme olmaktadır (Eralp, 2014: 2).

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Yaş grupları	N	%	Cinsiyet	N	%
26-36	18	8,74	Erkek	188	91,3
37-47	92	44,66	Kadın	18	8,7
48-58	75	36,4	Toplam	206	100,0
59+	21	10,20			
Toplam	206	100,0			
Eğitim Düzeyi	N	%	Çalışılan Sektör	N	%
İlköğretim	2	0,97	Kamu Sektörü	104	50,5
Lise	36	17,48	Özel Sektör	18	8,7
Önlisans-lisans	116	56,31	Sivil Toplum	84	40,8
Lisansüstü	52	25,24	Toplam	206	100,0
Toplam	206	100,0			
Kalkınma Ajansları	N	%	Kalkınma Ajansları	N	%
İzmir Kalkınma Ajansı	11	5,5	Dicle Kalkınma Ajansı	10	5,0
Çukurova Kalkınma Ajansı	7	3,5	Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı	18	9,0
İstanbul Kalkınma Ajansı	11	5,5	Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı	17	8,5
Trakya Kalkınma Ajansı	4	2,0	Bursa, Eskişehir, Bilecik Kalkınma Ajansı	11	5,5
İpek yolu Kalkınma Ajansı	7	3,5	Oran Kalkınma Ajansı	9	4,5
Karacadağ Kalkınma Ajansı	8	4,0	Serhat Kalkınma Ajansı	10	5,0
Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı	13	6,5	Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı	14	7,0
Güney Marmara Kalkınma Ajansı	6	3,0	Ahiler Kalkınma Ajansı	9	4,5
Kuzey Ege Kalkınma Ajansı	1	0,5	Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı	15	7,5
Güney Ege Kalkınma Ajansı	5	2,5	Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı	12	6,0
Mevlana Kalkınma Ajansı	8	3,9	Fırat Kalkınma Ajansı	1	0,5
			Toplam	206	100,0

Yukarıdaki tabloda kalkınma ajanslarına göre araştırmaya katılan kalkınma ajansı üyelerinin sayıları ve frekans yüzdeleri görülmektedir. Araştırmaya katılan kalkınma kurulu üyelerinin eğitim düzeyine baktığımızda, %56,31'nin önlisans-lisans ve %25,24'nün lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Kamu sektöründe çalışan kişilerin çalışmanın %50,5'ni, sivil toplum kuruluşları % 40,8'ni, özel sektörde çalışanlar ise çalışmanın %8,7'si oluşturmaktadır.

C. Açıklayıcı Faktör Analizi

Faktör analizi çalışmalarının ilk adımında, ölçekten elde edilen verilerin faktör analizine uygun olup olmadığı Kaiser–Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett testleri ile test edilmiştir. Elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Tablo 2. KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Uyum Ölçüsü		0,653
Bartlett Küresellik Testi	χ^2	450,812
	sd	91
	p	0,000

Tablo 2'de görüldüğü üzere, hesaplanan KMO uyum ölçüsü değeri 0,653'dir. Faktör analizinde KMO ölçeğine ait değer 0,50'nin üzerinde olması veri setinin, faktör analizi yapmak için uygun olduğunu göstermesi açısından önemli olmaktadır. Bu bağlamda analiz sonuçları incelendiğinde bulunan 0,653 değeri, iyi olarak değerlendirilmektedir. Bartlett Küresellik Testi sonucu ise 0,00 olarak bulunmuştur. Bartlett testinin yüksek istatistiksel anlamlılık göstermesi ($p < 0,001$) hem araştırma verilerinin farklı istatistiksel analizler için kullanılabilmesini hem de veri setinin faktör analizi için uygun olduğunu göstermesi açısından önemli olmaktadır (Demirhan ve Bozkurt, 2010: 3022; Kalaycı, 2010: 322).

Toplam 14 ifadeyle ilgili veriler açıklayıcı faktör analizine tabi tutularak ölçülen özellikle ilişkili temel faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar tablo 3 ve 4'de verilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde öz değeri 1'in üzerinde olan 3 faktör bulunmaktadır. Başlangıç öz değerleri bakımından, birinci faktör ile diğer faktörler arasındaki öz değer farkının büyük oluşu (Kline, 1994) sebebiyle, ölçeğin bir bütün olarak belli bir yapıyı ölçtüğü söylenebilir. Diğer taraftan döndürme sonrası değerler ölçeğin 3 faktörlü olduğunu göstermektedir. Üç faktörün birlikte açıkladıkları toplam varyans % 43.157'dir.

Tablo 3. Faktör Analizi Sonuçları

Faktör	Başlangıç Öz Değerler			Döndürme Öncesi Değerler			Döndürme Sonrası Değerler		
	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %
1	2,647	18,909	18,909	2,647	18,909	18,909	2,601	18,577	18,577
2	1,954	13,954	32,863	1,954	13,954	32,863	1,768	12,627	31,203
3	1,441	10,293	43,157	1,441	10,293	43,157	1,673	11,953	43,157
4	1,164	8,315	51,472						
5	1,067	7,623	59,095						
6	1,005	7,177	66,272						

Tablo 4. Varimax Döndürme Sonrası Değerler

Faktörler ve İfadeler	Açıklanan Varyans	Faktör Yüğü
Faktör 1: Bölgesel Politikalarda Yaşanan Değişim	18,577	
Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının kurulumu Avrupa Birliği’ne üyelik süreci ile ortaya çıkmıştır		0,748
Kalkınma ajanslarının kurulumu ile birlikte Türkiye’nin bölgesel politikalarında köklü bir değişim gerçekleşmiştir.		0,746
Kalkınma ajansları bölgeler arası rekabetçi yapıyı desteklemeye yönelik faaliyet gösterir.		0,580
Kalkınma Ajansları ile geçmişin yukarıdan aşağıya uygulanan bölgesel politikalarının yerini aşağıdan yukarıya uygulanan bölgesel politikalar almıştır.		0,566
Kalkınma Ajanslarının kurulduğu Düzey 2 bölgeleri yönetsel ve işlevsel açıdan uygundur.		0,561
Kalkınma Ajansları yabancı yatırımın bölgeye çekilmesi doğrultusunda aktif rol oynamalıdır		0,464
Kalkınma Ajanslarının başarısı yerele özgü politika uygulama süreci ile ortaya çıkar.		0,456
Faktör 2: Politika Transferi	12,627	
Türkiye, günümüzde uyguladığı bölgesel politika ve araçlarını ithal etmiştir.		0,687
Kalkınma Ajanslarının kurulumu ile birlikte Türkiye Avrupa Birliği’nin Bölgesel Politikalarına yakınlaşma sürecinde önemli bir aşama kaydetmiştir.		0,687
Kalkınma Ajanslarına karşı toplumda oluşan olumsuz görüşlerde bu kuruluşların AB baskısı ile ortaya çıktığı algısı önemli bir faktör olmaktadır.		0,435
Kalkınma Ajanslarının ülkenin üniter yapısına zarar vereceğine dair kamuoyunda oluşan algı ajansların imajını olumsuz yönde etkilemiştir.		0,423
Faktör 3: Yol Bağlılık	11,953	
Kalkınma ajanslarının yürüteceği faaliyetlerde bölgedeki diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği sağlamalıdır.		0,871
Kamu kaynaklarını kullanan ve kamu görevlilerinin içinde bulunduğu kalkınma ajansları kamu tüzel kişiliğidir.		0,746
Anayasa mahkemesinin kalkınma ajanslarının kamu tüzel kişiliği olduğu yönündeki kararını doğru buluyorum.		0,420
Toplam	43,157	

Tablo 4’de hangi maddelerin hangi faktör altında yer aldıkları, her bir faktörün açıkladığı varyans ve maddelerin faktör yük değerleri verilmiştir. Madde faktör yük değerinin 0.40’ın üzerinde olması ve 0.40’ın üzerinde bir yük değeriyle birden fazla faktörde yer almaması maddenin nitelikli sayılabilmesi için ölçüt kabul edilmiştir.

Tablo 4’deki bilgilere göre, birinci faktör içinde yer alan ifadeler bölgesel politikalarda yaşanan değişim ile ilişkilidir. Dolayısıyla birinci faktör “bölgesel politikalarda yaşanan değişim” biçiminde isimlendirilmiştir. Bölgesel politikalarda yaşanan değişim faktörü 7 maddeden oluşmaktadır. 0.456 ile 0.748 arasında değişen faktör yüklerine sahip maddelerden oluşan bu faktörün açıkladığı varyans ise 18,577’dir.

İkinci faktör kapsamındaki ifadelerin tamamı politika transferi ile ilişkilidir. Bu sebeple ikinci faktör “politika transferi” biçiminde isimlendirilmiştir. Politika transferi faktörü 0.423 ile 0.687 arasında değişen faktör yüklerine sahip 4 maddeden oluşmaktadır. İlgili faktörün açıkladığı varyans ise 12,627’dir.

Üçüncü faktör içinde yer alan ifadeler yol bağımlılık ile ilişkilidir. Dolayısıyla bu faktör “yol bağımlılık” biçiminde isimlendirilmiştir. Toplam 3 maddeden oluşan bu faktörde maddelerin faktör yükleri 0.420 ile 0.871 arasında değişmektedir. İlgili faktörün açıkladığı varyans ise 11,953’tür. Bir boyuttaki madde sayısı 3’ten az olmamalıdır (Comrey, 1988).

D. Ölçeğin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

Güvenilirlik analizinde ölçümün içsel tutarlılığını gösteren cronbach alfa kullanılmıştır. Güvenilirlik analizi sonucunda ölçeğin güvenilir olduğunun söylenebilmesi için alfa katsayısının 0,50 kabul edilebilir alt sınırı olup, 0,60’dan yüksek olması istenen bir sonuçtur (Hair vd., 1998: 391). Ölçek kapsamındaki her bir faktör de yer alan maddelerin ilgili faktörü ve dolayısıyla da ölçek kapsamında yer alan maddelerin tamamının bir bütün olarak ölçeğin bütünü ile ölçülmek istenen özelliği ölçüp ölçmediğine ilişkin bilgi veren Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları aşağıda tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Faktörler ve Ölçeğin Bütününe Ait Alfa Güvenirlik Katsayıları

	1. Faktör	2. Faktör	3. Faktör	Ölçeğin Bütünü
Madde Sayısı	7	4	3	14
Cronbach α	0,70	0,50	0,52	0,55

Tablo 5’de ki değerlere göre, ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı birinci faktör için 0,70; ikinci faktör için 0,50; üçüncü faktör için 0,52 ve ölçeğin bütünü için 0,55’dir.

E. Değerlendirme

Yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin üç tane alt boyuta sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bu boyutlar Bölgesel Politikalarda Yaşanan Değişim, Politika Transferi ve Yol Bağımlılık olarak adlandırılmıştır.

Ekonomik kalkınmaya yönelik olan ilginin yükselmesi aşağıdan-yukarıya kalkınmanın ya da içsel potansiyelin harekete geçirilmesi yaklaşımının benimsenmesi geçmişte uygulanan yukarıdan aşağıya politikalar ile kıyaslandığında daha popüler olmaktadır (Danson ve diğ., 2005: 6). Bu bağlamda bölgesel düzeyde ortaya çıkan kurumsal yapılanmalar (bölgesel kalkınma ajansları) bölgesel rekabeti, bölgesel gelişmeyi destekleyen (Hughes, 1998: 616) ve bölgesel yönetimin merkezden alınarak yerele devredilmesini amaçlayan kuruluşlar olmaktadır (Water and Smith, 2002: 636). Bu süreç, bölgesel politikalarda yaşanan değişimi göstermesi açısından önem teşkil etmektedir. Nitekim yapılan analizde ilk boyut “Bölgesel Politikalarda Yaşanan Değişim” adı altında sıralanan soruları kapsamaktadır. Bu sorular bölgesel politikalarda yaşanan değişimi göstermesi açısından önem teşkil etmektedir. Geldiğimiz nokta itibari ile aşağıdan yukarıya bir kalkınma anlayışının benimsenmesi, bölgeler arası rekabetçi yapının ortaya çıkması, bölge tanımının kökten değişimi, yerele yönelik ilginin artması gibi dönüşümler yaşanan değişim sürecinin göstergesi olmaktadır.

Global ekonomide yaşanan gelişmeler ve ekonomilerin kendilerinin bu süreçten soyutlayamamaları, teknolojide yaşanan hızlı gelişmeler ve uluslar arası organizasyonlar sorunların çözümüne yönelik olarak politika transfer süreçlerinin ülkeler arasında hızlanmasına yol açmıştır. Problemlerin çözüme yönelik gönüllü olarak transfer edilen politikalar, gönüllü (*voluntary*) transferler olarak ifade edilirken dışarıdan dayatılan gönüllülük esaslı olmayan politikalar ise zorunlu (*coercive*) transferler olmaktadır (Dolowitz ve Marsh, 2000; Common, 1998; Sobacı, 2009). Türkiye’de uygulanan yeni bölgesel politikaların da AB üyeliğine yönelik uyum çerçevesinde ortaya çıktığı ifade edilmekte ve AB’nin üye ve aday ülkelerden uygulanılmasını istediği politikalar kapsamında değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda yapılan faktör analizinin ikinci boyutunu ise “Politika Transferi” oluşturmaktadır. Politika transferi altında sıralanan sorulara baktığımızda ortaya çıkan bölgesel kurumların (kalkınma ajanslarının) ithal bir yapı olduğunu ve bu politikanın ithal edilmesinde Avrupa Birliği’nin etkisi olduğu (zorunlu transferler) ve bölgesel politikalarda yaşanan bu değişim sürecinin birliğin bölgesel

politikalarına uyumda önemli bir adım olduğu diğer taraftanda bu politika transferinin uygulanan yeni bölgesel politikalara ve kurumlara yönelik olumsuz algının oluşmasında da etkili olduğu ifade edilmektedir. Nitekim ithal bir yapı olarak adlandırılan yeni bölgesel politikaların ve bölgesel kurumların, ülkenin üniter yapısına yönelik bir tehlike yaratacağı algısının yayılmasındaki en büyük etki bu politikaların ve kurumların AB tarafından dayatılması olarak belirtilmiştir. Çünkü bölgesel yönetim ve bölgeselleşme (*regionalisation*) gibi süreçler Türkiye’de bölgesel ayrılıkçılık (*regional separatism*) ve bölgesel otonomi talepleri ile ilişkilendirilmektedir. Dolayısı ile Türkiye’de yaşanan bu dönüşüm süreci tehlikeli olarak adlandırılmaktadır. Güçlü merkezi gelenek ve merkezi planlama anlayışı en iyi sonuç olarak görüldüğünden, yaşanan yetki devri ile bu en iyinin bozulacağı anlayışı hâkim olmuş ve bu tehdit algısının yayılmasını sağlamıştır (Ertugal, 2005: 45-46).

Dulupçu(2005), Avrupa Birliği süreci ile birlikte Türkiye’nin gündemine yetki devri sürecinin yerleşmesine rağmen geçmişin homojen bir ulus oluşturmaya yönelik politikaların güçlü merkezi bir devlet yarattığını ve bu merkezin politikaların ulusaltı ve ulusüstü mercilere yetki devrinde isteksiz olması sınırlı bir yetki devrini (*limited hollowing out*) gündeme getirdiğini belirtmiştir. Nitekim bölgesel yönetim modeli olarak adlandırılan kalkınma ajanslarına bakıldığında ajanslarda kamu temsilcilerinin ağırlıklı olduğu, ajansların başkanlarının valiler olduğu gibi sonuçlar geçmişin politika uygulamalarına bağlanabilir. Bakır ve Öngen (2013) ajansların kamu ağırlığı ile özel sektör dinamizminden uzaklaşacakları sonucunu vurgularken diğer taraftan ise federal kaygılarında devam ettiği sonucuna ulaşmışlardır. Dolayısı ile merkezi idarenin bir üst organ olarak görevinde kalmasının istenmesi geçmiş ile alakalı olmaktadır. Yapılan faktör analizinin bu bağlamda üçüncü boyutu “Yol Bağımlılık” olarak ifade edilmiştir. Nitekim kamu kuruluşları ile işbirliğinin devamının istenmesi ve kamu tüzel kişiliğinin benimsenmesi gibi sorular bu başlık etrafında değerlendirilmekte ve geçmişin merkezi politikaları ile ilişkilendirilmektedir.

Sonuç

Sobaci (2009), yaşanan küreselleşme ve Avrupalılaşma sürecinin politika transfer süreçlerini hızlandırdığını belirtmiştir. Avrupa Birliği’nin gerek üye gerekse aday ülkelere yönelik bu bağlamda önemli etkileri olmaktadır. Türkiye’de AB ile başlayan üyelik müzakereleri ile birlikte birliğin politikalarına uyum doğrultusunda bir dizi reform gerçekleştirmiştir. Bölgesel politikalarda bu süreç içerisinde değerlendirilmiş ve birliğin bölgesel politikalarına uyum doğrultusunda çeşitli dönüşümler yaşanmıştır. Dışsal bir

güç olarak AB etkisi ile bu politika transfer süreci gerçekleştirildiğinden yaşanan bu transfer sürecine zorunlu politika transferi denmektedir.

AB etkisi ile gerçekleşen bu zorunlu politika transferi sonucunda bölgesel politikalarda bir paradigma değişimi yaşanmıştır. Nitekim geçmişin yukarıdan aşağıya uygulanan politikaların yerini günümüzde aşağıdan yukarıya uygulanan politikalarının alması yaşanan bu zorunluluğun bir göstergesi olmaktadır. Çünkü bu paradigma değişiminde AB'nin bir itici kuvveti söz konusudur (Sobaci, 2009: 58).

Kumral (1994), merkezden yürütülen politikaların yetersizliğine vurgu yaparak bölgelerin sorunlarını öne çıkaran ve bu sorunlara çözüm üreten yapılanmaların önemine dikkat çekmektedir. Dolayısı ile günümüzün bölgesel yapılanmalarının bu anlamda önemli bir boşluğu doldurduğu tanımlaması bu bağlamda yapılabilmektedir.

Ertugal (2005), AB süreci ile birlikte yukarıdan aşağıya yaşanan yetki devri sürecinin merkezi geleneğe yönelik bir tehdit olarak algılandığını ifade etmekte fakat bu dönüşüm sürecinin gerçekleşmesi ile birlikte gerek bölgesel gelişmenin gerekse bölgeler arası kaynak dağılımının sağlanacağını belirtmektedir.

Nitekim geldiğimiz noktada bölgesel politikalarda bir değişim yaşandığı ve bu değişimde Avrupa Birliği'nin katkısının ne kadar büyük olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda geçmişin yukarıdan aşağıya merkezi hükümet eliyle uygulanan politikaların yerini küreselleşme süreci ve Avrupa Birliği'nin etkisi ile aşağıdan yukarıya uygulanan, yerel aktörlerin politika belirleme sürecine dâhil oldukları ve bölgelerarası rekabetçi yapıyı destekleyen politikaların aldığı görülmektedir. Yaşanan değişim süreci ile birlikte Türkiye, Avrupa Birliği'nin bölgesel politikalarına uyum doğrultusunda önemli bir adım atmıştır. Gerek bölge tanımında yaşanan değişimler gerekse yeni bölgesel tanımlamalar ile uyumlu bölgesel kurumların ortaya çıkışı yaşanan uyumu göstermesi açısından önemli gözlem alanlarını oluşturmaktadır.

Ancak her ne kadar bir dönüşüm sürecinden bahsedilse de, geçmiş politikaların etkisinin sürmeye devam ettiğinin de belirtilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda merkezi idarenin hala bir üst yapı olarak sürece dâhil olunmasının istenmesi (Bakır ve Öngen, 2013) geçmiş politikalara olan bağlılığın bir göstergesi olmaktadır. Nitekim Dulupçu'nun (2005) Türkiye için vurguladığı sınırlı yetki devri süreci geçmişe bağlılıkların fark edilmesi açısından önemli bir tespit olmaktadır.

Kaynakça

- Amin, Ash (1999), "An Institutional Perspective on Regional Economic Development", *International Journal of Urban and Regional Research*, Cilt 23, 2, s.365-378.
- Ataay, Faruk (2007) *Neoliberalizm ve Devletin Yeniden Yapılandırılması: Türkiye'de Kamu Reformu Üzerine İncelemeler* De Ki Basım Yayım, Ankara.
- Bakır, Hasan ve Burcu Öngen (2012) "Yönetimden Yönetişime Geçiş Sürecinde Bölgesel Politikalarda Yaşanan Değişim: Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları Örneği" *İktisat İşletme ve Finans*, 28(325), s. 85-112
- Beer, Andrew, Terry Clower, Graham Haughtow, Alaric Maude (2005) Neoliberalism and the Institutions for Regional Development in Australia *Geographical Research*, 43(1), s.49-58.
- Beleli, Özsel (2005) "Regional Policy and EU Accession: Learning From The Gap Experience" *Turkish Policy Quarterly*, Cilt 4, No. 3.
- Brenner, Neil ve Theodore, Nik (2002) "Preface: From the "New Localism" to the Saces of Neoliberalism" *Antipode A Radical Journal of Geography*, Cilt 34, Sayı 3, s. 341-347. DOI: 10.1111/1467-8330.00245
- Common, K. Richard (1998) "Convergence and transfer: a review of the globalisation of new public management" *International Journal of Public Sector Management*, Cilt 11, No. 6, s. 440-450.
- Comrey, A. L. (1988). Factor analytic methods of scale development in personality and clinical psychology. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56(5), 754-761.
- Çamur, C. Kübra ve Özge Gümüş (2005) "İstatistik Bölge Birimleri-NUTS Sistemi, Bölgesel Kalkınma Ajansı Nedir Ne Değildir?" Der. Menaf Turan, Paragraf Yayınevi, Ankara.
- Danson Mike, Halkier Henrik ve Damborg Charlotte (1998) "Regional Development Agencies in Europe An Introduction and Framework for Analysis", Halkier Henrik, Danson Mike, Damborg Charlotte(Eds), *Regional Development Agencies in Europe*. England: Jessica Kingsley Publishers
- Danson, Michael, Ewa Helinska-Hughes ve Micheal Hughes (2005) "RDAs and Benchmarking: Learning from Good Practice when the Model has Broken" *Public Policy and Administration*, 20(4), s. 4-22.
- Dinçer, Bülent, Metin, Özaslan ve Taner Kvasoğlu (2003) *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması* Yayın No: DPT 2671.
- Demirhan, Ayşe ve Serdar Bozkurt(2010) "Banka Çalışanlarının Bilgi Paylaşımı Davranışına Yönelik Tutumlarını Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma" *Journal of Yasar University* 18(5), s. 3016-3027
- Dulupçu, A. M. (2005) "Regionalization for Turkey: An Illusion or a cure?" *European Urban and Regional Studies*, Cilt: 12, Sayı: 2 s. 99-115.
- Dolowitz, P. David ve David Marsh (2000) "Learning from Abroad: The Role of Policy Transfer in Contemporary Policy-Making" Cilt: 13, Sayı:1, s. 5-23.
- Kalkınma Bakanlığı (2003) "Ön Ulusal Kalkınma Planı" <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/o-ukp.pdf> Erişim Tarihi, 11.11.2013.

- Edwards E. Mary (2007) "Regional and Urban Economics and Economic Development Theory and Methods",
Auerbach Publications: Newyork
- Eralp, Arısan Nilgün (2014) *Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerinin Geleceğine Bakış* Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Ocak 2014.
- Eraydın, Ayda (2002) *Yeni Sanayi Odakları: Yerel Kalkınmanın Yeniden Kavramlaştırılması*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basın İşbirliği, Ankara.
- Eraydın, Ayda (2007) "Politikalardan Süreç Tasarımına: Yeni Bölgesel Politikalar ve Yönetişim Modelleri", 2. *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Eraydın, Ayda (2008) "Bölgesel Kalkınmanın Yönetişim Çerçevesinde Kurumlaşması: Kalkınma Ajansları, iç. Bölgesel Kalkınma Ajansları(ed), Günaydın Ofset, İstanbul.
- Ertugal, Ebru (2005) "Europeanisation of Regional Policy and Regional Governance: The Case of Turkey" *European Political Economy Review*, Cilt:3, No. 1, s. 18-53.
- European Council (2001) "Council Decision of March 2001 on the principles, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the Accession Partnership with the Republic of Turkey" Official Journal of European Communities. L 85/13, 24.3.2001.
- European Council (2003) "Council Decision of 19 May 2003 on the principles, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the Accession Partnership with Turkey" Official Journal of European Union. L145/40, 12.6.2003
- European Commission (2000) "2000 Regular Report From the Commission on Turkey's Progress Towards Accession" 8 November 2000
http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2000/tu_en.pdf
- European Commission (2001) "2001 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession" Brussels, SEC(2001) 1756
http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2001/tu_en.pdf
- European Commission (2002) "2001 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession" {C 700 FinalOM(2002)}Brussels, SEC(2002)1412
http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2002/tu_en.pdf
- European Commission (2003) "2003 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession" http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2003/rr_tk_final_en.pdf
- European Commission (2004) "2004 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession" {COM(2004)656 Final }Brussels, SEC(2004)1201
http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/rr_tr_2004_en.pdf
- European Commission (2005) "Turkey 2005 Progress Report" {COM(2005)561 Final } Brussels, SEC(2005)1426
http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2005/package/sec_1426_final_progress_report_tr_en.pdf
- European Commission (2006) "Commission Staff Working Document: Turkey 2006 Progress Report" {COM(2006) 649 Final } Brussels, SEC(2006)1390
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/nov/tr_sec_1390_en.pdf
- European Commission (2007) "Commission Staff Working Document: Turkey 2007 Progress Report" {COM(2007) 663 Final } Brussels, SEC(2007)1436
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/turkey_progress_reports_en.pdf
- European Commission (2008) "Commission Staff Working Document: Turkey 2008 Progress Report" {COM(2008) 674 Final } Brussels, SEC(2008)2699

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/keydocuments/reports_nov_2008/turkey_progress_report_en.pdf

European Commission (2009) "Commission Staff Working Document: Turkey 2009 Progress Report" {COM(2009) 533} Brussels, SEC(2009)1334
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf

Ferry, Martin (2007) "From Government to Governance: Polish Regional Development Agencies in a Changing Regional Context" *East European Politics&Societies*, 21, s.447-474.

Florida, Richard (1995) "Toward The Learning Region" *Futures*, s. 527-536.

Güzelsarı, Selime (2003) "Neo-liberal Politikalar ve Yönetişim Modeli" *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 36 Sayı 2, s. 17-34.

Hair, Joseph F.- Anderson, Rolph E.-Tatham, Ronald L.- Black, William C. (1998), *Multivariate Data Analysis*, New Jersey, PrenticeHall.

Halkier, Henrik ve Mike Danson (1998) "Regional Development Agencies in Western Europe: A Survey of Key Characteristics and Trends" Halkier Henrik, Danson Mike, Damborg Charlotte(Eds), *Regional Development Agencies in Europe*. England: Jessica Kingsley Publishers.

Hughes, T. James (1998) "The Role of Development Agencies in Regional Policy: An Academic and Practitioner Approach" *Urban Studies*, April, Vol. 35, Issue 4, ss. 615-626.

Helmsing, Bert (2001) "Externalities, Learning and Governance: New Perspectives on Local Economic Development" *Development and Change*, Cilt: 32, s. 277-308.

Jessop, Bob (1995) "The regulation approach, governance and post- Fordism: alternative perspectives on economic and political change?", *Economy and Society*, Vol. 24, Issue, 3, s. 307-333.

Jessop, Bob (1997) "Capitalism and its future: remarks on regulation, government and governance. *Review of International Political Economy*, Vol. 4 Issue,

Jessop, Bob (1998) "The rise of governance and the risks of failure: the case of economic development" *International Social Science Journal*, 155, s.29-46.

Jessop, Bob (1999) "The Changing Governance of Welfare: Recent Trends in its Primary Functions, Scale, and Modes of Coordination" *Social Policy&Administration*, Vol. 333, No.4, s. 348-359.

Jessop, B. (2002). Liberalism, Neoliberalism, and Urban Governance: A State-Theoretical Perspective. *Antipode*, 34 (3), 452-472.<http://dx.doi.org/10.1111/1467-8330.00250>

Jessop, B. (2003) " Governance and Metagovernance: On Reflexivity, Requisite Variety, and Requisite Irony" *Governance, as Social and Political Communication*. Bang, H. P. (ed.). Manchester: Manchester University Press, p. 142-172.

Jessop B. (2004). Multi-level Governance and Multi level Metagovernance Changes in the European Union as Integral Moments in the Transformation and REorientation of Contemporary Statehood. In: Multi-Level Governance (eds. Ian Bache and Mathew Flinders).

Kalaycı, Şeref . vd.,(2010) *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ankara, Asil Yayın Dağıtım.

Kalkınma Bakanlığı (2013) "Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)"

http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu_Kalkinma_Planı.pdf

- Kayasü, Serap (2006) "Institutional Implications of Regional Development Agencies in Turkey", *42nd ISO-CARP Congress: Cities Between Integration and Disintegration*.
- Kayasü, Serap ve Suna Senem Yaşar (2006) "Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Kalkınma Politikaları: Yasal ve Kurumsal Dönüşümler" *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, s. 199-213, 7-8 Eylül 2006, ODTÜ, Ankara.
- Koçberber, Seyit (2006) "Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi", *Sayıştay Dergisi*, sayı. 61, s. 37-55.
- Kumral, Neşe, Funda R. Barbaros, Sedef Akgüngör ve Ömer Orhon (1998) "İzmir İmalat Sanayinin Üretim Potansiyeli Öğrenmeye Dayalı Bölgesel Kalkınma Stratejisi", İzmir Ticaret Odası Yayını, İzmir.
- Kumral, Neşe (1994) "Bölgesel Gelişme ve Kalkınma Ajansları" *İktisat İşletme ve Finans*, 9(105), s. 60-64.
- Legendijk, Arnoud ve James Cornford (2000) "Regional institutions and knowledge-tracking new forms of regional development policy" *Geoforum* 31(2000) 209-218
- Legendijk, Arnould, Serap Kayasü ve Suna Yaşar (2009) "The Role of Regional Development Agencies in Turkey: From Implementing EU Directives To Supporting Regional Business Communities?" *European Urban and Regional Studies*, 16(4) s. 383-396.
- Larner, Wendy (2000) "Neo-liberalism: Policy, Ideology, Governmentality" *Studies in Political Economy*, Vol(63) s.5-25 ISSN 1918-7033.
- Jones, Martin and Gordon Macleod (1999) "Towards a Regional Renaissance? Reconfiguring and Rescaling England's Economic Governance" *Transactions of the Institute of British Geographers*, Vol. 24, No. 3 s. 295-313.
- Legendijk, Arnoud ve James Cornford (2000) "Regional institutions and knowledge-tracking new forms of regional development policy" *Geoforum* 31(2000) 209-218
- Övgün, Barış (2011) "Türk Kamu Yönetiminde Yeni Bir Örgütlenme: Kalkınma Bakanlığı" *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt. 66, No. 3, s. 263-281.
- Palabıyık, Hamit (2004) "Yönetimden Yönetişime Geçiş ve Ötesi Üzerine Kavramsal Açıklamalar" *Amme İdaresi Dergisi*, 37/1, s. 63-85.
- Pike, Andy ve John Tomaney (2009) "The State and uneven development: the governance of economic development in England in the post-devolution UK" *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 2(1), s. 13-34.
- Piore, J. Michael ve Charles F. Sabel (1984) *The Second Industrial Divide: Possibilities for Prosperity* Basic Books, Inc. Publishers, United States of America.
- Pirili, U., Meneviş ve Lenger, Aykut, (2012), "Bölgesel Kalkınmada kamu sermayesi ve sosyal altyapı: Türkiye üzerine bir uygulama" *İktisat İşletme ve Finans* 27(312), s.9-37.
- Porter, E. Michael (1990) "The Competitive Advantage of Nations" The Free Press, Printed in the United States of America.
- Rydin, Yvonne (1999), "Environmental Governance for Sustainable Urban Development: a European Model, *Local Environment*, Cilt 4, Sayı 1, s. 61-65.
- Sobacı Zahid (2008) "Türkiye'de Bölgesel Yönetişimin Kurumsal Yansıması: Kalkınma Ajansları" *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, Cilt: 45, Sayı: 519.
- Sobacı Zahid (2009) "Regional Development Agencies in Turkey: Are They Examples of Obligated Policy Transfer?" *Public Organization Review*, Vol. 9 Issue, s. 51-65 DOI: 10.1007/s11115-008-0069-0

TÜSİAD, (2008), *Türkiye’de Bölgesel Farklar ve Politikalar*, Yayın No. TÜSİAD-/2008-09/471

Şen, Zelal (2004) *Türkiye’nin Avrupa Birliği Adaylığı ve Katılım Öncesi Stratejisi çerçevesinde Bölgesel Politika Alanında Uyum Durumunun Değerlendirilmesi*, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Ankara.

Şinik, Bilal (2010) “Anayasa Mahkemesi Kararı Işığında Türkiye’de (Bölge) Kalkınma Ajansları” *MEGARON Dergisi*, Cilt. 5 Sayı.3, s. 128-136.

Tekeli, İlhan (2008), “Bir Bölge Plancısının Çözmeye Çalıştığı Sorunun Karşısında Yaşadığı İç Huzursuzlukları”. *Türkiye’de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölgesel Planlama Yazıları*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay.

Tepav (2005) “2005 Yılı İlerleme Raporu ve Katılım Ortaklığı Belgelerinin Siyasi Kriterler Açısından Ön Değerlendirmeleri” Tepav Dış Politika Etütleri AB Çalışma Grubu, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271245740r6478.2005_ilerleme_Raporu_ve_Katirim_Ortakligi_Belgesi_nin_Siyasi_Kriterler_Acisindan_On_Degerlendirilmesi.pdf

Tutar, Filiz ve Mehmet Demiral (2007) “Yerel Ekonominin Yerel Aktörleri”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, s. 65-83.

Uzay, Nisfet (2005), *Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları* Seçkin, Ankara.

Yaman, Ahmet ve Murat Kara (2008) “Türkiye’de Bölgesel Gelişme Politikasının Dönüşümü Sürecinde Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Çalışmaları: Son Durum ve Değerlendirmeler”, *Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Günaydın Ofset, İstanbul.

Waters R. And Smith L. H. (2002) “Regional Development Agencies and Local Economic Development: Scale and Competitiveness in High-technology Oxfordshire and Cambridgeshire”, *European Planning Studies*, Cilt. 10, Sayı. 5, s. 633-649.

Webb, Daren ve Clive Collis (2000) “Regional Development Agencies and the ‘New Regionalism’ in England” *Regional Studies*, 34: 9, s. 857-864.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, www.abgs.gov.tr

5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunun Genel Gerekçesi, <http://www.kalkinma.gov.tr/bolgesel.portal>, Erişim Tarihi: 11.11. 2013

5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunu, <http://www.kalkinma.gov.tr/bolgesel.portal>, Erişim Tarihi: 11. 11. 2013